

Een

We rijden zwijgend naar het ziekenhuis. Ellen zit achter het stuur, ik tel de strepen op de weg. De weg is vol auto's op oorlogspad. Ellen rijdt eerst te hard, dan te langzaam. Ze geeft geen richting aan. Ik zeg niks.

In de berm groeien reclameborden.

THE FUTURE IS HERE.

WAT MAAKT EEN ONDERNEMER GELUKKIG?

'Geld,' zeg ik.

'Wat?'

'Nee, niks.'

We parkeren in de betonnen buik van de ziekenhuisstad. Lopen door overdekte straten vol mensen in trainingspakken die rolstoelen voor zich uitduwen. Op een plein, waar de geur hangt van frituurvet en verlepte bloemen, speelt een strijkje zigeunermuziek.

'Hier links,' zeg ik.

'Daar is de lift,' zegt zij.

Ik kijk naar haar spiegelbeeld in een glazen ruit. De spanning trekt de kleur weg uit haar lippen.

'Ik sta niet voor mezelf in...' had ze gezegd.

'Als ze zeggen waar ik bang voor ben, dan...'

Ze maakt al weken haar zinnen niet af.

'Gaat u zitten,' zegt de arts. En als we zitten: 'Ik heb niet zulk prettig nieuws voor u.'

Ik zie Ellen verstijven. Ze duwt haar kin tegen haar borst, kijkt strak naar de grond.

‘En dan met name niet voor u, meneer.’

Haar rug recht zich, haar kin schiet omhoog. Ik zie het uit mijn ooghoeken. Heel even draait ze haar hoofd mijn kant op. Ik ben me er plotseling van bewust dat ik hevig heb gezweet, mijn kleren kleven nat en koud aan mijn lijf.

‘U bent onvruchtbaar. En daar is niet alleen niets aan te doen, het is bovendien, en ik besef dat dit een schok zal zijn, altijd zo geweest.’

Het eerste wat ik voel, althans het eerste gevoel waarvan ik me bewust word als hij is uitgesproken, is opluchting. Hier is sprake van een groteske vergissing. Er zijn dossiers verwisseld, onderzoeksresultaten verkeerd ingeschreven, er is iemand met dezelfde naam, iemand die op ditzelfde moment, in een andere dokterskamer, de resultaten te horen krijgt van *mijn* onderzoek: ‘U mankeert helemaal niets, meneer. Uw zaad is kerngezond.’

‘Maar dat is onmogelijk,’ zeg ik. ‘Ik heb een kind, een zoon van dertien!’

Het blijft lang stil in de kamer. Niets beweegt. Niemand beweegt. De hele ziekenhuisstad van beton en staal en glas, de liftschachten, de gangen, de duistere tussenverdiepingen vol tikkende, zoemende, zuchtende buizen, de zalen vol bedden met herstellenden en stervenden, de bezoekers en de artsen, de studenten en de coassistenten, zij allen houden de adem in. Het heden houdt stil, omdat vlak achter dat heden het verleden ontploft.

Ellen kijkt naar de arts. De arts kijkt naar mij. Ik kijk naar een ingelijste foto vlak achter zijn hoofd: een jongen en een meisje op ski's tegen een decor van besneeuwde bergtoppen, onder een strakblauwe hemel.

Ik weet dat de dingen daarna hun normale loop hebben hernomen. Dat wij als volwassen mensen de zaken verder hebben besproken. En dat we vervolgens naar huis zijn gereden, Ellen en ik, over dezelfde wegen, langs dezelfde bor-

den, door hetzelfde oorlogszuchtige verkeer.

Ik weet het, maar ik herinner het mij niet. Het enige dat ik me herinner is wat ze me vroeg toen we de straat in draaiden waar wij wonen.

Ze vroeg: 'Wil je dit aan Bo vertellen?'

Wil ik dit aan Bo vertellen?

Ik wil maar één ding: dat wat gezegd is niet is gezegd, dat wat gebeurd is niet is gebeurd. Het is een zinloos willen, maar toch, ik kan er niet mee ophouden. Ophouden zou erger zijn. En dus herroep ik oude besluiten, kom ik terug op wat ik eerder heb gezegd. Ik reconstrueer het recente verleden, om een ouder verleden te redden. Waar ik 'ja' zei, zeg ik nu 'nee'. Waar ik besloot tot handelen, besluit ik nu tot nietsdoen. Waar ik toegaf aan haar verlangen, omdat ik dacht dat het ook mijn verlangen was, daar wijs ik haar nu af.

'Nee, ik wil geen kind bij jou. Ik heb een kind, en dat kind is mij genoeg. Laat het jou ook genoeg zijn.'

Ik weet dat ik daarmee onze liefde op het spel zet, dat er voor ons geen toekomst zal zijn als ik volhard, en toch doe ik het. Nu wel. Want nog moeilijker dan te leven zonder toekomst, is te leven zonder een verleden.

Twee

Bo is dus niet verwekt in een kille zomernacht op de passagiersstoel van een gele Renault 5. Hij heeft zijn kin, die iets naar voren steekt waardoor het lijkt alsof zijn onderkaak verkeerd gemonteerd is, niet van mij. Zijn ogen hebben wel de kleur van die van Monika, maar niet de vorm van de mijne, zoals iedereen zegt die Monika heeft gekend. Dat zijn linkervoet een halve maat kleiner is dan de rechter, net als bij mij – toeval!

Er staat een tekst in het apocriefe bijbelboek Het Evangelie van Philippus waaraan ik de laatste tijd vaak moet denken. ‘De kinderen die een vrouw gaat baren lijken op degene die ze liefheeft. Als dat haar man is, lijken ze op haar man. Als dat echter een echtbreker is, dan lijken ze op die echtbreker.’

Ooit, het moet nu een jaar of zes geleden zijn, heb ik die tekst voorgelezen aan Bo. We zaten aan de houten tafel in de keuken, met grote vellen tekenpapier en geslepen potloden in een piramide van licht. Ik tekende voor Bo het Huis van het Weten. Eerst de plattegrond, daarna een voor- en een zijaanzicht.

‘De voorkamer van het Huis van het Weten,’ zei ik tegen Bo, ‘is de Kamer van de Feitelijke Kennis. Daarin vind je alle dingen die je nu weet. Daarachter ligt een veel grotere kamer: de Kamer van het Mogelijke, van alle dingen die je nog te weten kunt komen als je tijd van leven hebt en nieuwsgierig blijft.’

Bo rolde een potlood over het tafelblad.

Naast de voor- en achterkamer lag een ruimte waarvan ik de buitenmuur niet had ingetekend.

‘Dat is de Donkere Kamer van God,’ zei ik. ‘Niemand weet hoe groot die kamer is. Elk licht dat je er binnen brengt, wordt onmiddellijk gedoofd. Je ziet er alleen iets als je de tijd neemt om aan het donker te wennen. Dan word je soms, heel even, dingen gewaar die je niet voor mogelijk had gehouden.’

‘Er zijn mensen,’ zei ik, ‘die zo schrikken van wat ze daar zien, dat ze de deur gauw weer dichtgooien en er niet meer terugkeren. En er zijn mensen die eraan verslaafd raken en zelden of nooit meer naar buiten komen. De Donkere Kamer van God is de mooiste maar ook de gevaarlijkste kamer van het huis.’

Het Huis van het Weten had een grote zolder, de Rommelzolder van de Kennis noemde ik die. ‘Daar vind je de raarste dingen. Grappige en onbruikbare dingen, zoals de Theorie van de Platte Aarde en de Tien Gulden Regels voor Burgermeisjes. Maar ook prachtige en nuttige dingen, zoals de Heilige Geometrie en het Evangelie van Philippus.’

‘Wat staat daar in?’ had Bo gevraagd. En ik was naar de boekenkast gelopen en had het dunne boekje, dat vol stond met potloodstrepen en uitroeptekens, van de plank gehaald. Ik had zomaar, willekeurig, een aangestreepte passage uitgezocht en aan Bo voorgelezen. Het was de tekst over de echtbreker.

‘Wat is een echtbreker?’ vroeg Bo.

‘Dat is een inbreker, maar dan in de echt,’ zei ik.

‘Wat is dat, de echt?’

Ik deed of ik hem niet had gehoord. De simpelste vragen zijn vaak het moeilijkst te beantwoorden. Ik tekende nog een laatste vertrek: een piepklein kamertje in een dode hoek van de plattegrond.

‘Het is een kamer zonder ramen,’ zei ik, ‘verlicht door een kale gloeilamp die van het plafond omlaag hangt. Het is de

kamer van de dingen die je beter niet had kunnen weten. Ik noem hem de Martelkamer.'

En Bo had zich over de tafel gebogen om beter te kunnen zien.

'Kom je daar weleens?'

'Ja,' zei ik. 'Daar kom ik weleens.'

Wie is de echtbreker op wie Bo lijkt? De enige van wie ik zeker weet dat ze die vraag had kunnen beantwoorden is Monika. Monika is al tien jaar dood.

Ik had nog een kamer moeten toevoegen aan de plattegrond van het Huis van het Weten, denk ik nu: de Kamer zonder Hoop.

'Wat is daar te vinden, in die kamer?' had Bo dan kunnen vragen. En ik zou geantwoord hebben: 'Niets en dat is het hem juist. Het is een kamer uit een kwade droom, waar je een leven lang kunt zoeken naar iets waarvan je weet dat het er moet zijn, maar dat je steeds ontglipt op het moment dat je het gevonden denkt te hebben. Het is de kamer waar alle kennis ligt opgeslagen waarover je zou willen beschikken, maar die om de een of andere reden onmogelijk meer te achterhalen is.'

Wil ik Bo meenemen naar die kamer?

Drie

Ik heb een doos vol foto's uit de tijd dat Monika nog leefde. We zouden ze gaan inplakken, ooit, in drie albums met neplederen zwarte omslagen die Monika kocht op Konin-ginnedag. Het is er nooit van gekomen. De albums heeft Ellen later gebruikt om andere foto's in te plakken – foto's van haar en mij en Bo. De foto's van Monika zitten nog altijd in de doos. De doos stond jarenlang onder in een kast, ik keek er nooit meer in. Maar nu heb ik hem te voorschijn gehaald. Vanaf de vloer van mijn werkkamer kijkt Monika mij aan in veelvoud, vijf jaar van mijn leven in Kodak-kleuren op de grond.

Monika in een hotelkamer aan de Bretonse kust. Ze is drie maanden zwanger, het is ochtend, er valt een grauw licht de kamer binnen. Ze draagt een lichtblauw herenoverhemd, verkreukeld van de nacht, de knopen los. Haar handen rusten op haar blote buik, alsof ze het kind willen beschermen. Haar witte benen bungelen over de rand van het hoge, gietijzeren bed. De hele zwangerschap had ze grote moeite met de ochtenden, ook toen ze niet meer misselijk wakker werd. In Bretagne liepen we elke middag naar het strand, ademden de zeelucht in om onze stadslongen te reinigen, keken naar de zeevogels, zochten naar schelpen en zeesterren tussen de bewierde rotsen die droogvielen bij laag tij. Op een dag vonden we een dood schaap, aangevreten door vissen en vogels. Het verminkte dier lag ons met zijn lege oogkassen aan te staren als in een middeleeuwse vervloeking. We haastten ons terug naar het hotel.

Monika op het strand bij Noordwijk. Ze zit onder een grote rood-met-witte badhanddoek, die haar van hals tot enkels bedekt. Haar neus glimt van de zonnebrandolie. Onze eerste zomer samen. Ze kon slecht tegen de zon. Haar rode haar werd geel. Haar witte huid werd rood. Het was mijn idee geweest om naar Noordwijk te gaan, op een warme dag in juli met een strakblauwe lucht. Monika had ingestemd, omdat we elkaar nog niet zo lang kenden en omdat ze geen spelbreker wilde zijn (vertelde ze later).

‘Hoe lang hou jij het vol in de zon?’ vroeg ze toen we door het hete zand ploegden, op zoek naar een rustig plekje.

‘Uren,’ zei ik. ‘En jij?’

‘Niet zo lang.’

Ik vond haar witte lichaam van een betoverende schoonheid, maar die dag kwam ik erachter dat zij voor die schoonheid een hoge prijs betaalde. We bleven niet lang, en als we niet in de zee waren (waar we elkaar nat spatten, waar ik haar in de branding in mijn armen nam en het zout van haar gezicht kuste, waar we met verve het verliefde stel uit een B-film speelden) – als we dus niet in de zee waren, zat ze vrijwel steeds onder de grote badhanddoek. En toch was ze ’s avonds verbrand. In de jaren die volgden zijn we nog vaak samen naar het strand geweest, maar nooit meer op een zonnige dag in juli.

Er zijn een paar foto’s van ons samen. Op de vrolijkste zitten we op een grote herenfiets, Monika voorop. Ze moet haar voeten en haar tenen strekken om bij de trappers te kunnen. Ik zit achterop met een arm om haar middel. Met mijn andere arm zwaai ik naar de fotograaf. Ik vraag me af wie de foto heeft genomen en wanneer precies. Te oordelen naar Monika’s haar moet het vóór Bo’s geboorte zijn geweest. Daarna liet ze het groeien. Juist toen ze had besloten om het weer kort te laten knippen, werd ze ziek. Ze is met lang haar begraven. Nu schiet me ook te binnen wie de foto heeft gemaakt: mijn vader. Het is mijn vaders fiets waar-

op wij zitten. Er zitten verfspatten op Monika's broek. De foto is gemaakt op de Ceintuurbaan, ter hoogte van het Sarphatipark. We hadden net een woning gekregen, schuin tegenover het park. Mijn vader hielp ons bij het opknappen.

De eerste twee weken nam de hoeveelheid werk die nog verricht moest worden dagelijks toe in plaats van af. Toen we het behang afstaken bleek het pleisterwerk vergaan. Achter de plafondplaten kwamen schimmelende balken te voorschijn. Er zat een enorme scheur in het metselwerk van de schoorsteen. De houten vloer onder de keukenkastjes was verrot.

‘Dat had je toch van tevoren kunnen zien,’ mopperde mijn vader, meer tegen zichzelf dan tegen mij. ‘Waar kijk jij in hemelsnaam naar als je een woning gaat bezichtigen?’

‘Uit het raam,’ zei ik. ‘Ik kijk vooral uit het raam.’

Behalve op het park hadden we ook uitzicht op een eksternest. Toen ik voor het eerst in de woning kwam, waren de vogels druk bezig met de reparatie van het dak. Het had in de dagen daarvoor flink gestormd en het omvangrijke nest had zichtbaar averij opgelopen. De twee eksters vlogen af en aan met takken. Het moet in april of mei zijn geweest. De foto is van twee maanden later. Achter de geparkeerde auto's zijn de laatste bloesems van een meidoorn te zien. Het schilderwerk was het laatste dat moest gebeuren. Niet lang daarna verhuisden we – eerst Monika, een dag later ik.

De eksters brachten die zomer drie jongen groot.

En Monika werd zwanger.

Vier

Het was een zomer vol eerste keren. Voor het eerst woonde ik samen. Voor het eerst las ik de woorden ‘dexamethasone’, ‘vasopressin’ en ‘glycogenolysis’. Voor het eerst neukte ik in een auto. Voor het eerst maakte ik een vrouw zwanger (dacht ik). Voor het eerst zag ik in Amsterdam een zwarte roodstaart (in de Gerard Doustraat). Voor het eerst dacht ik na over de woorden ‘Het zou dwaas zijn om te lachen om de romanticus; ook de romanticus heeft gelijk’ (Ortega y Gasset). Voor het eerst (en het laatst) sliep ik met twee vrouwen tegelijk. Voor het eerst van mijn leven zag ik in mijn vader een gelijke, omdat mijn vader in mij een gelijke zag. Het was een verandering die ik op geen enkele manier had voorzien en die mij bijna evenzeer ontroerde als de veranderingen in Monika’s lichaam. (Al ruim voordat haar buik ging groeien, veranderden de vorm van haar gezicht, de veerkracht van haar haar, de zachtheid van haar borsten. Ik vond het onbegrijpelijk dat zo veel mensen zo lang niets in de gaten hadden. Keek dan niemand goed naar haar – zelfs haar eigen moeder niet? Nee, vooral haar eigen moeder niet.)

Mijn vader is een selfmade man – dat zijn z’n eigen woorden. Hij had in het leven een moeilijke start, was als jongetje zwak en ziekelijk. Toen hij dertien was brak de oorlog uit. Drie maanden later verloor hij zijn vader. Niet door de oorlog, maar door een stompzinnige samenloop van omstandigheden. Er werd een nieuw huis gebouwd in een straat niet ver van waar mijn grootouders woonden. De bouwvakkers hadden juist het hoogste punt bereikt en mijn groot-